

**Een verkennend archeologisch
inventariserend veldonderzoek door
middel van boringen aan het
Burgemeester Soest van Janbekeplein te
Arcen, gemeente Arcen en Velden (L)**

A.J. Wullink & J.J.A. Wijnen

ARC-Rapporten 2009-75

Geldermalsen
2009
ISSN 1574-6887

Colofon

Een verkennend archeologisch inventariserend veldonderzoek door
middel van boringen aan het Burgemeester Soest van Janbekeplein te
Arcen, gemeente Arcen en Velden (L)

ARC-Rapporten 2009-75
ARC-Projectcode 2009/220

Tekst

A.J. Wullink & J.J.A. Wijnen

Afbeeldingen

A.J. Wullink & J.J.A. Wijnen

Redactie

A.J. Wullink

Beheer en plaats van Documentatie

Archaeological Research & Consultancy

definitieve versie

Autorisatie — A. Ufkes

Uitgegeven door

ARC bv

Postbus 41018

9701 CA Groningen

ISSN 1574-6887

Geldermalsen, 2009

Een recente lijst van de ARC-Rapporten is te vinden op www.arcbv.nl

Projectgegevens

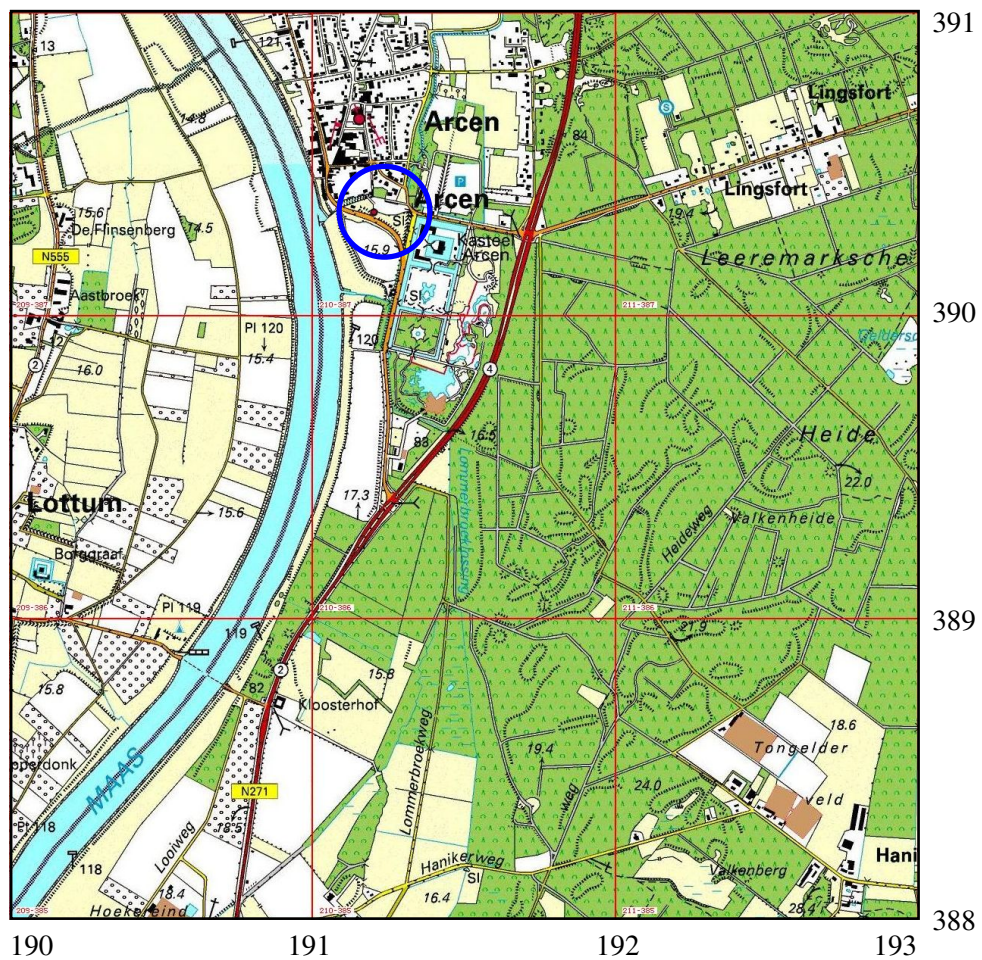
Projectnaam	Arcen, Burgemeester Soest van Janbekeplein
Projectcode	2009/220
Archisnummer	35145
Projectleider	drs. A.J. Wullink
Contact	0345-620101, a.j.wullink@arcbv.nl
Opdrachtgever	Econsultancy BV, dr. J.J.A. Wijnen
Contact	0485-581817, wijnen@econsultancy.nl
Bevoegd gezag	Gemeente Arcen en Velden, dhr. A. de Bert
Contact	0573-289222
Beoordeling	Stadsarcheoloog Venlo, drs. M.T.R.M. Dolmans
Contact	077-3596346, mtrmdolmans@venlo.nl

Locatiegegevens

Toponiem	Burgemeester Soest van Janbekeplein
Plaats	Arcen
Gemeente	Arcen en Velden
Provincie	Limburg
Kaartblad	52G
RD-coördinaten	N: 210247/ 387415 O: 210247/ 387415 Z: 210297/ 387232 W: 210144/ 387347
Oppervlakte	1,5 ha

Beschrijving onderzoekslocatie

Geologie	Formatie van Beegden; rivierzand en grind; terrasniveau 5 Pre-Boreaal (10.000 tot 9.000 jaar BP)
Geomorfologie	dalvlakteterras (4E9)
Bodem	niet gekarteerd; aangrenzend bruine hoge enkeerdgronden
Historische situatie	Bouwland, binnen het schootveld van de (voormalige) vestingwallen en het kasteel van Arcen
Archeologische verwachting	De bruine enkeerdgronden hebben een hoge trefkans op archeologica. Vanaf Mesolithicum kon het dalvlakteterras worden bewoond; vanaf de Late Middeleeuwen ligt het plangebied net buiten de stadswallen binnen het schootveld

Afbeelding 1. Topografische kaart van de onderzoekslocatie en omgeving (rood omlijnd), voorzien van RD-coördinaten. Bron: Topografische Dienst Nederland.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding tot het onderzoek

In opdracht van Econsultancy uit Boxmeer heeft Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) een verkennend archeologisch inventariserend veldonderzoek (IVO) door middel van boringen uitgevoerd aan het Burgemeester Soest van Janbekeplein te Arcen (afb. 1). Aanleiding tot dit onderzoek vormt de voorgenomen realisatie van een multifunctionele accommodatie (MFA) voor uitlopende maatschappelijke voorzieningen. Hierbij zal een gebied met een oppervlakte van circa 3.000 m² worden bebouwd, waarbij een fundering op staal met een aanlegniveau van circa 80 cm –mv is voorzien. Hierbij worden mogelijk archeologische waarden bedreigd. Conform de Wet op de archeologische monumentenzorg dient het plangebied eerst te worden onderzocht op de aanwezigheid van archeologische waarden.¹ Het veldwerk is uitgevoerd op 24 april 2009 door dr. J.J.A. Wijnen en drs. M. Stiekema van Econsultancy, onder leiding van drs. A.J. Wullink van ARC bv. Het archeologisch onderzoek is uitgevoerd conform de eisen die gesteld worden in de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA versie 3.1).²

1.2 Onderzoeksgeschiedenis

In maart 2009 is een bureau-onderzoek verricht door Econsultancy.³ Het archeologisch verwachtingsmodel uit het bureau-onderzoek vormt het uitgangspunt voor dit inventariserend veldonderzoek en is hieronder weergegeven.

Op grond van de verzamelde archeologische en aardwetenschappelijke informatie is de volgende gespecificeerde verwachting opgesteld:

Uit de landschappelijke ligging, (dalvlakteterras; terras 5, Pre-Boreaal; 10.000 tot 9.000 jaar B.P) blijkt dat het plangebied vanaf het Mesolithicum gunstig is geweest voor jagers-verzamelaars en vanaf het Neolithicum voor landbouwers. Oorspronkelijk heeft zich binnen het plangebied waarschijnlijk een hoge bruine enkeerdgrond gevormd. Gezien de sporadische overstroming van het dalvlakteterras tot in de huidige tijd, kan het zijn dat de planlocatie mogelijk in eerste instantie vanaf zijn ontstaan niet direct interessant was voor permanente bewoning, afgezien van de hoger gelegen delen. Gezien zijn strategische ligging als handelsplaats is het dalvlakteterras mogelijk interessanter geworden als bewoningsplaats vanaf de Middeleeuwen. De contouren van het huidige Arcen volgen grofweg de voormalige stadsmuren en grachten. Ook bestaan er nog resten van de vestingwerken van Arcen zoals de Schanstoren. Het plangebied ligt tegen een voormalige gracht en schans en lag binnen het schootsveld. Tevens ligt het plangebied tegen het terrein

¹In werking getreden op 1 september 2007.

²De inhoud van de KNA kan worden geraadpleegd op www.sikb.nl.

³Wijnen, J.J.A. en Stiekema, M., 2009: *Archeologisch bureauonderzoek Burg. Soest van Janbekeplein (ong.) te Arcen in de gemeente Arcen en Velden*, Econsultancy Rapport 09015077 (conceptversie).

van kasteel Arcen, enkel gescheiden door de Lingsforter Beek, weg en kasteelgracht. In het hele plangebied kunnen archeologische resten voorkomen uit alle archeologische perioden. De kans op het voorkomen van de resten is hoog. De archeologische resten komen voor onder het esdek en in de top van de oorspronkelijke C-horizont. De vondstenlaag is opgenomen onderin het esdek; hier wordt ook wel van 'cultuurlaag' gesproken: een doorwerkte oude bodem tussen het esdek en de ongeroerde ondergrond met kleine fragmenten aardewerk, natuursteen, vuursteen en houtskool (Groenewoudt et al. 1994). Archeologische sporen zullen zich bevinden tot ongeveer 25 cm in de top van de C-horizont. Organische resten en bot zullen door de relatief droge en zure bodemomstandigheden slecht zijn geconserveerd. Het complextypen en de omvang kunnen niet nader worden gespecificeerd door de beperkte gegevens. Aan en direct onder het maaiveld worden archeologische resten verwacht uit de Nieuwe Tijd. De kans op het voorkomen van de resten is hoog. De vondstenlaag van deze resten zal zich niet dieper bevinden dan ca. 30 cm beneden het maaiveld. Organische resten en bot zullen door de boven het hoogste grondwaterpeil (1 m –mv) heersende relatief droge en zure bodemomstandigheden slecht zijn geconserveerd. Andere type indicatoren (aardewerk) zijn waarschijnlijk matig goed geconserveerd. Het complextypen en de omvang van eventuele archeologische resten kunnen niet nader worden gespecificeerd door de beperkte gegevens.

1.3 Doel van het inventariserend veldonderzoek

Het inventariserend veldonderzoek (IVO) dient ertoe het in het bureau-onderzoek voorgestelde verwachtingsmodel te verifiëren en met veldwaarnemingen te completeren. Het IVO bestaat uit drie stappen: verkennend, karterend en waarderend. Het verkennend onderzoek richt zich op de bodemopbouw en mogelijke bodemverstoringen die de archeologische trefkans kunnen beïnvloeden. Het karterend onderzoek stelt vast of er al dan niet archeologische waarden aanwezig zijn. Het waarderend onderzoek bepaalt de waarde van de archeologische resten.

1.4 Werkwijze

Het IVO is uitgevoerd als een verkennend booronderzoek. Hiertoe zijn met behulp van een edelmanboor met een diameter van 7 cm op het onderzoeksterrein negen boringen geplaatst tot maximaal 400 cm –mv. Er is geen gebruik gemaakt van een gutsboor, omdat een dergelijke boor niet geschikt is voor zand en grind. De boringen zijn, rekening houdend met de toekomstige nieuwbouw, verspreid over het terrein gezet om een juiste, algehele indruk van de bodemopbouw te kunnen krijgen. Direct ten noordwesten buiten het plangebied is boring 9 gezet in een droogliggende geul (mogelijk een ongedempt deel van de gracht tegen de stadswal, Kurversgraaf). De boorkernen zijn zorgvuldig uitgelegd, waarbij de opeenvolgende bodemlagen precies konden worden beschreven en opgemeten. Het opgeboorde materiaal is doorzocht op de aanwezigheid van archeologische resten. Vervolgens is de bodemopbouw per boring beschreven en is er gelet op de aanwezigheid van archeologische indicatoren zoals aardewerkfragmenten, houtskool, fosfaatvlekken,

vuursteen, natuursteen, verbrand leem en bot. De boringen zijn beschreven volgens de Archeologische Standaardbeschrijvingsmethode (ASB).

2 Resultaten inventariserend veldonderzoek

De locatie van de boringen is weergegeven in afbeelding 2. De resultaten van het verkennend booronderzoek zijn opgenomen in bijlage 1. Gedurende het veldwerk werd duidelijk dat in 1996 op de planlocatie een park is aangelegd dat deel uitmaakt van het Hoogwatermonument. In de zuidwesthoek van het terrein is een heuvel opgeworpen en ligt een jeu-de-boulebaan. De heuvel is met gras begroeid. Midden in het park ligt een door afgraving verdiept ovaalvormig onverhard vlak dat een plein vormt binnen de planlocatie. Vanaf de noordwestzijde (Schans) en oostzijde (Lingsforterweg) lopen met klinkers verharde paden naar het ovaalvormige plein. Aan de buitenzijde van het ovaalvormige plein liggen ook klinkers. Verder ligt er gras en een strook met bomen en struiken (noordkant plangebied) en lijkt hier het oorspronkelijke maaiveld bij de aanleg van het park te zijn gehandhaafd (zie afb. 3). De noordoosthoek van het plangebied maakt deel uit van een talud naar een brug over de Lingsforterbeek. De brug hoort bij de Lingsforterweg die vanaf Arcen naar kasteel Arcen leidt en vervolgens tussen de Lingsforter Beek en de westelijke kasteelgracht loopt naar de ten zuiden van de locatie lopende Schans.

De bodemopbouw binnen het plangebied is nogal divers. In boringen 1 en 9 werd, tot respectievelijk 120 en 100 cm –mv, een pakket sterk zandige leem aangetroffen. In boring 1 was de top van dit pakket zwak humeus, dit is de bouwvoor. In boring 9, geplaatst in een geul, werd in het bovenste deel van dit pakket recent bruin glas aangetroffen. Het onderste deel, vanaf 50 cm –mv, was zwak grindig en bevatte een fragment witgeel aardewerk, mogelijk Pingsdorf. Onder het leempakket werd zwak grindig, matig tot uiterst grof zand aangetroffen. In boring 4 werd de leemlaag aangetroffen tussen 80 en 120 cm –mv; hieronder lagen wederom de grove zanden. De top van dit zandpakket is grindig. Op de leemlaag werd, tot aan het maaiveld, een pakket zwak humeus, matig grof zand aangetroffen, waarin baksteenspikkels voorkomen. In boringen 2, 3, 4, 6 en 8 werd overwegend matig grof zand aangetroffen. De top van dit zandpakket was tot een diepte van 80 tot 180 cm –mv zwak humeus. In boring 2 is de basis van dit pakket sterk grindig en zijn ook baksteenfragmenten waargenomen. Ook in boringen 4 en 6 is baksteen waargenomen. In boring 8 werden sintels waargenomen. Boring 5 is geplaatst op het centrale plein. Hier werden direct vanaf het maaiveld matig fijne tot uiterst grove zanden aangetroffen, zonder humeuze topklaag. Deze humeuze topklaag is waarschijnlijk afgegraven bij aanleg van het plein. Boring 7 is geplaatst in het talud van de Lingsforterweg. De bovenste 210 cm van dit pakket maakt deel uit van het talud en is dus opgebracht. Onder dit opgebrachte pakket werd matig grof zand aangetroffen, waarvan de top bruingekleurd is en waarin kalkresten zijn waargenomen.

De zanden die aan de basis van de boringen zijn aangetroffen, zijn terrasafzettingen van de Maas (Formatie van Beegden). De zandige leem die hierop in boringen 1 en 9 werd aangetroffen, houdt mogelijk verband met de geul waarin boring 9 is geplaatst. Deze geul heeft mogelijk onderdeel uitgemaakt van de stadsgracht. Mogelijk voerde deze in de Late Middeleeuwen (gezien het Pingsdorf-aardewerk) tijdens overstromingen nog water, waarbij de leem werd afgezet. De humeuze topklaag die in de meeste boringen is aangetroffen, kan, op basis van de dikte worden

bestempeld als dikke eerdlaag. Hierdoor kan de bodem op een deel van de locatie (ter plaatse van boringen 2, 3, 4 en 8 worden geclassificeerd als hoge enkeerdgrond. De bodem in boringen 1 en 9 kan door de aanwezigheid van de leemlaag als tuineerdgrond worden geclassificeerd. In boring 5 is het oorspronkelijke bodemprofiel bij de aanleg van het plein afgegraven. In boring 6 is het profiel, getuige de baksteenfragmenten in het humeuze pakket, tot een diepte van 180 cm –mv vergraven. In boring 7 kan de bruine laag onder het ophogingspakket van het talud mogelijk geïnterpreteerd worden als een verbruiningshorizont, die het restant kan zijn van een holtpodzol.

Zoals gezegd is in meerdere boringen in het eerddek baksteengruis waargenomen, maar ook sintel en glas. In boring 9 is mogelijk een fragment laatmiddeleeuws Pingsdorf-aardewerk aangetroffen.

3 Samenvatting en conclusie

Volgens het bureau-onderzoek dat door Econsultancy is uitgevoerd ligt de locatie op een dalvlakte-terras dat tot terrasniveau 5 behoort en gevormd is in het Pre-Boreaal (Mesolithicum). Op de locatie is een bruine enkeerdgrond gevormd. Vanaf hun ontstaan zijn de Maasterrassen aantrekkelijk geweest voor de mens. In eerste instantie voor tijdelijke kampementen van jagers en verzamelaars en later voor permanente agrarische nederzettingen. Mensen vestigden zich op de hoogste delen van het terras, met name op oeverwallen en rivierduintjes. Vondsten van bijlen en een zwaard uit het Neolithicum in en/of onmiddellijke nabijheid lijken dat te bevestigen, ondanks dat het hier in twee gevallen gaat om bagger-vondsten. Er zijn in de directe omgeving geen vondsten gedaan uit de periode voor de Late Middeleeuwen die niet herwerkt zijn. Door de relatief laaggelegen ligging van de locatie zal de locatie regelmatig zijn overstromd, waardoor het dalvlakteterras tot de Late Middeleeuwen geen gunstige woonplaats is geweest. Daarna wogen de voordelen van een gunstige handelsplaat langs de Maas waarschijnlijk op tegen het nadeel van overstroming.

Het verkennend inventariserend booronderzoek heeft aangetoond dat de locatie inderdaad op een dalvlakte-terras ligt, waarop op het zuidelijk deel en noordelijk deel (boringen 1–4, 8, 9) een dikke eerdlaag is aangetroffen, waardoor de bodem als hoge enkeerdgrond danwel tuineerdgrond geclassificeerd kan worden. Het talud van de brug over de Linforterbeek waarop boring 7 is geplaatst stamt gezien de archeologische indicatoren (puin en baksteenresten) uit de Late Middeleeuwen tot Nieuwe tijd. Hier zijn kalk-resten aangetroffen tussen 150 cm en 185 cm –mv. De geul die aan de noordzijde langs de locatie loopt stamt in ieder geval uit de Late Middeleeuwen, aangezien er op een diepte van meer dan 50 cm (onder de bouwvoor) een fragment Pingsdorf-aardewerk is gevonden. De geul maakte mogelijk deel uit van de stadsgracht. Het oorspronkelijke bodemprofiel ter plaatse van het ovaalvormige plein is tot in de C-horizont afgegraven.

Geconcludeerd kan worden dat, afgezien van het ovale plein en de geul aan de noordzijde, de archeologische verwachting voor het plangebied hoog is.

4 Aanbeveling

Gezien de hoge kans op archeologische resten binnen het niet ontgraven deel van de onderzoekslocatie, dient er vervolgonderzoek te worden uitgevoerd. Geadviseerd wordt om dit onderzoek uit te voeren door middel proefsleuven. Hiervoor dient een Programma van Eisen (PvE) te worden opgesteld, dat door het bevoegd gezag, de gemeente Arcen en Velden, goedgekeurd moet worden. Het ovaalvormige plein kan worden vrijgegeven, maar de archeologische meldingsplicht blijft bestaan. Mochten hier tijdens toekomstige graafwerkzaamheden archeologische resten worden aangetroffen, dan dient dit onverwijld aan het bevoegd gezag te worden gemeld. Het bevoegd gezag beslist voor welk deel en op welke wijze vervolgonderzoek dient te worden uitgevoerd.

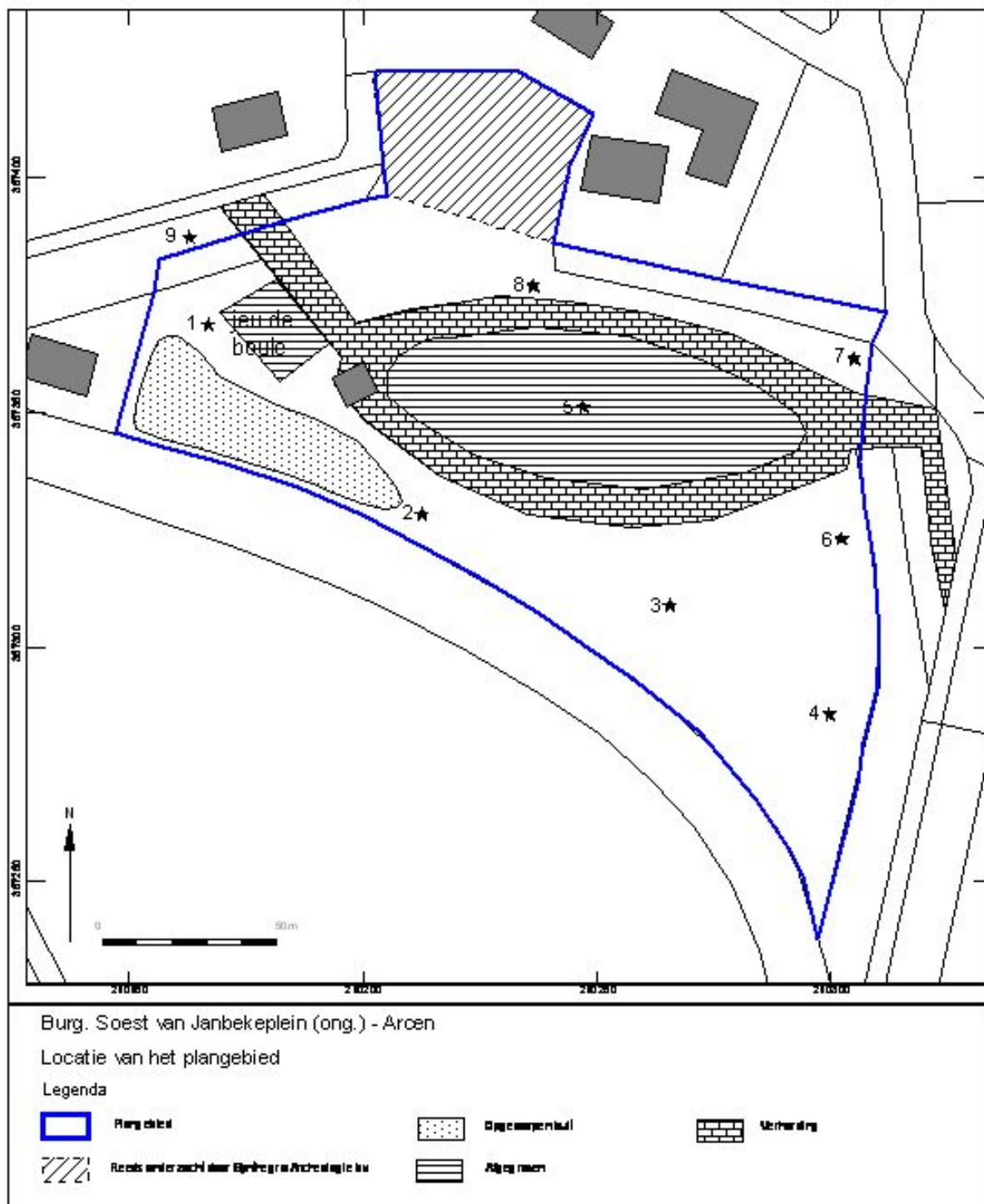
Literatuur

Berendsen, H.J.A., 2004. *De vorming van het land*. Assen (Fysische geografie van Nederland). Vierde, geheel herziene druk.

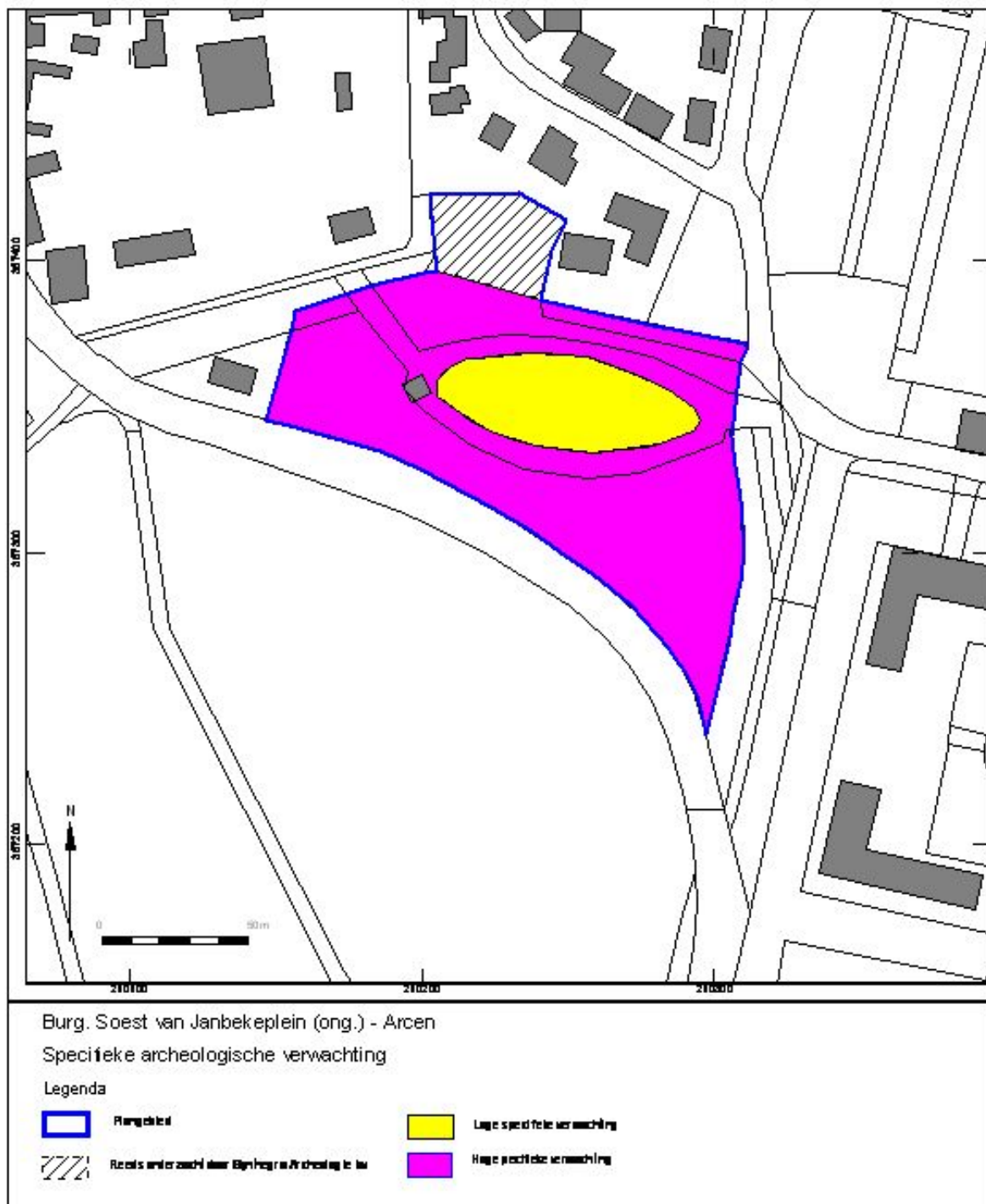
Brandt, R.W. et al. (red.), 1992. *ARCHIS. Archeologisch Basis Register, versie 1.0*. Amersfoort.

Groenewoudt, B.J. et al., 1994. *Prospectie, waardering en selectie van archeologische vindplaatsen: een beleidsgerichte verkenning van middelen en mogelijkheden*. Amersfoort (Nederlandse Archeologische Rapporten 17).

Mulder, E.J.F. de, M.C. Geluk, I. Ritsema, W.E. Westerhoff & T.E. Wong, 2003. *De ondergrond van Nederland*. Utrecht.

Afbeelding 2. Boorpuntenkaart. Door: J.J.A. Wijnen.

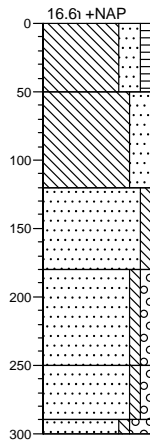

Afbeelding 3. Archeologische verwachting op basis van het verkennend booronderzoek. Door: J.J.A. Wijnen.

Bijlage 1 Boorprofielen

Boring: 1

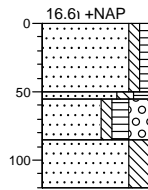
X: 210167
Y: 387369

0	Leem, sterk zandig, zwak humeus, bruingrijs
50	Leem, sterk zandig, bruin
120	Zand, matig grof, zwak siltig, beigegeel
180	Zand, matig grof, zwak siltig, zwak grindig, beige grijs
250	Zand, uiterst grof, zwak siltig, zwak grindig, beige grijs, slecht gesorteerd
290	Zand, uiterst grof, zwak siltig, sterk grindig, grijsoranje
300	

Boring: 2

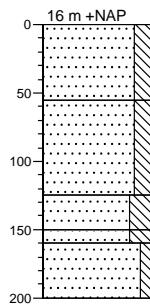
X: 210212
Y: 387329

0	Zand, matig grof, zwak siltig, zwak humeus, zwartgrijs
50	
55	Zand, matig grof, matig siltig, matig humeus, zwartgrijs
85	Zand, matig grof, zwak siltig, matig humeus, sterk grindig, zwartgrijs, baksteenfragment op 80 cm
120	Zand, matig grof, sterk siltig, bruin, verbruining

Boring: 3

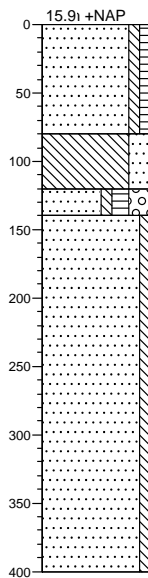
X: 210266
Y: 387309

0	Zand, matig grof, matig siltig, grijs
55	Zand, matig grof, matig siltig, donkergrijs
125	Zand, matig grof, sterk siltig, grijs
150	
160	Zand, matig grof, sterk siltig, sporen roest, lichtgrijs, oranje vlekjes
200	Zand, matig grof, zwak siltig, lichtgrijs

Boring: 4

X: 210299
Y: 387286

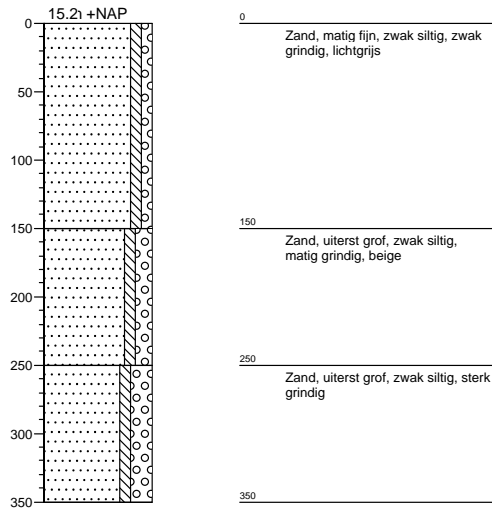

0	Zand, matig grof, zwak siltig, zwak humeus, sporen baksteen, grijsbruin, esdek
80	Leem, sterk zandig, grijs
120	
140	Zand, matig grof, zwak siltig, matig humeus, sterk grindig, zwak roesthoudend, zwartgrijs, oranje vlekken
	Zand, uiterst grof, zwak siltig, grijs
400	

Bijlage 1 Boorprofielen

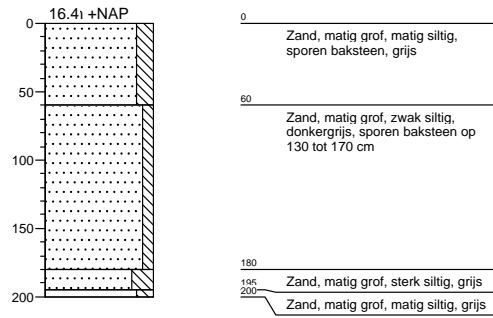
Boring: 5

X: 210247
Y: 387351

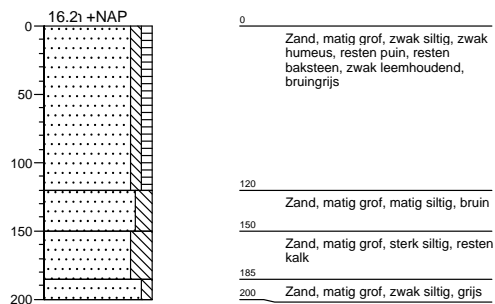
Boring: 6

X: 210302
Y: 387323

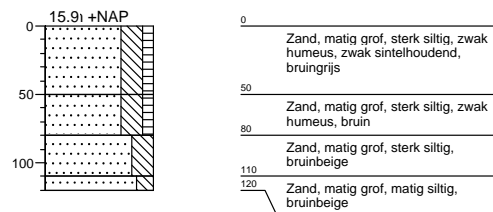
Boring: 7

X: 210305
Y: 387362

Boring: 8

X: 210236
Y: 387377

Bijlage 1 Boorprofielen

Boring: 9

X: 210163
Y: 387387

